

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
چکیده فارسی	۱
فصل اول: کلیات تحقیق	۳
۱-۱) مقدمه	۳
۲-۱) اهمیت و ضرورت انجام تحقیق	۴
۳-۱) اهداف تحقیق	۵
۱-۳-۱) هدف اصلی	۵
۲-۳-۱) اهداف فرعی	۵
۳-۳-۱) هدف کاربردی	۵
۴-۱) پرسش های تحقیق	۵
۵-۱) فرضیه های تحقیق	۶
۶-۱) روش تحقیق	۶
۱-۶-۱) گردآوری مطالب	۶
۲-۶-۱) ابزار تحقیق	۶
۳-۶-۱) روش تجزیه و تحلیل داده ها	۶
۴-۶-۱) مراحل تحقیق	۶
۷-۱) تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها و کلید واژه ها	۷
۱-۷-۱) تعاریف حقوق	۷
۱-۱-۷-۱) تعریف لغوی حقوق	۷
۲-۱-۷-۱) تعریف اصطلاحی واژه ی حقوق	۷
۳-۱-۷-۱) ویژگی های حقوق از دیدگاه حضرت علی (ع)	۷
۴-۱-۷-۱) مفهوم تحلیلی حقوق	۸
۲-۷-۱) تعریف متهم	۸
۱-۲-۷-۱) تعریف لغوی متهم	۸
۲-۲-۷-۱) تعریف اصطلاحی متهم	۸
۳-۲-۷-۱) مفهوم تحلیلی متهم	۹
۴-۲-۷-۱) حقوق متهم در اعلامیه جهانی حقوق بشر	۹
۳-۷-۱) تعریف شهروند	۱۰
۸-۱) سوابق تحقیق	۱۲
۹-۱) جنبه نوآوری و جدید بودن تحقیق	۱۸

۲۰	فصل دوم: مبانی نظری تحقیق.....
۲۰	۱-۲) مقدمه.....
۲۰	۲-۲) ادوار حقوقی در ایران.....
۲۱	۳-۲) تاریخچه حقوق شهروندی.....
۲۱	۱-۳-۲) حقوق شهروندی در قرآن کریم.....
۲۲	۲-۳-۲) حقوق شهروندی در حکومت نبوی.....
۲۲	۳-۳-۲) حقوق شهروندی در قوانین موضوعه ایران.....
۲۴	۴-۳-۲) حقوق شهروندی در اعلامیه جهانی حقوق بشر.....
۲۴	۵-۳-۲) حقوق شهروندی در میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی.....
۲۴	۶-۳-۲) حقوق شهروندی در اعلامیه اسلامی حقوق بشر.....
۲۵	۷-۳-۲) حقوق متهم در کنوانسیون ضد شکنجه و رفتار یا مجازات خشن، غیر انسانی یا تحقیر کننده.....
۲۵	۸-۳-۲) کشورهای طرف کنوانسیون میثاق.....
۲۶	۹-۳-۲) حقوق شهروندی در قانون اساسی ایران مصوب ۱۳۲۴.....
۲۷	۱۰-۳-۲) حقوق شهروندی در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران.....
۲۷	۱۱-۳-۲) حقوق شهروندی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....
۳۳	۱۲-۳-۲) حقوق شهروندی در فرمان هشت ماده ای امام (ره).....
۳۴	۱۳-۳-۲) حقوق شهروندی در قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی.....
۳۵	۱۴-۳-۲) سومین بخشنامه آیت الله شاهرودی ریاست محترم قوه قضائیه در خصوص رعایت حقوق شهروندی.....
۳۶	۴-۲) حقوق متهم در قانون اساسی ج.ا.ا.....
۴۰	۵-۲) حقوق متهم در قانون آیین دادرسی کیفری.....
۴۲	۶-۲) تحلیل مفهوم حقوق دفاعی.....
۴۲	۱-۶-۲) حق بودن یا حق داشتن.....
۴۲	۲-۶-۲) تقسیم بندی هوفلدی از حق.....
۴۳	۳-۶-۲) جایگاه حقوق دفاعی متهم در تقسیم بندی هوفلدی.....
۴۴	۴-۶-۲) تعریف حقوق دفاعی متهم از منظر آیین دادرسی کیفری.....
۴۶	۷-۲) بررسی مبانی حقوق دفاعی.....
۴۷	۱-۷-۲) فرض بی گناهی.....
۴۸	۱-۱-۷-۲) مبانی فرض بی گناهی.....
۴۹	۲-۱-۷-۲) تحلیل فرض بی گناهی در فرایند دادرسی کیفری.....
۵۱	۳-۱-۷-۲) حقوق دفاعی ناشی از فرض بی گناهی برای متهم.....
۵۳	۲-۷-۲) دادرسی عادلانه.....
۵۴	۳-۷-۲) مصلحت گرایی.....
۵۵	۴-۷-۲) ضرورت واقعی: هم زیستی مسالمت آمیز.....

فصل سوم: حقوق متهم در مرحله تعقیب و تحقیقات مقدماتی در نظام کیفری ایران.....	۵۷
۳-۱) مقدمه.....	۵۷
۳-۲) مراحل بررسی عدالت کیفری و دادرسی حقوق متهم در نظام حقوقی ج.ا.ا.....	۵۷
۳-۲-۱) حقوق متهم در مرحله کشف جرم.....	۵۸
۳-۲-۲) حقوق متهم در مرحله تحقیقات مقدماتی.....	۵۹
۳-۲-۲-۱) جرایم نقض کننده اصول حاکم بر تحقیقات مقدماتی.....	۶۲
۳-۲-۲-۲) تحلیل حمایت قانونی از رسیدگی عادلانه در تحقیقات مقدماتی.....	۶۳
۳-۲-۲-۳) ضمانت اجرای کیفری رسیدگی عادلانه در تحقیقات مقدماتی.....	۶۳
۳-۲-۲-۴) جرایم علیه حقوق متهم.....	۶۷
۳-۲-۲-۵) حقوق متهم در مرحله پیش از محاکمه.....	۷۱
۱) اصل براءت.....	۷۲
۲) حق اطلاع از علت احضار و داشتن فرصت حضور.....	۷۸
۳) تفهیم اتهام.....	۷۸
۴) حق سکوت (امتناع از پاسخ).....	۷۹
۵) حق برخورداری از وکیل.....	۷۹
۶) ممنوعیت اغفال.....	۸۰
۷) ممنوعیت شکنجه برای اخذ اقرار.....	۸۰
۸) منع مداخله خودسرانه در مسکن، زندگی خصوصی، مراسلات.....	۸۲
۹) صدور قرار تأمین متناسب با اتهام و وضعیت متهم.....	۸۲
۱۰) لزوم تشکیل پرونده شخصیتی متهم.....	۸۳
۱۱) آخرین دفاع از متهم.....	۸۷
۱۲) اظهار نظر نهایی.....	۹۰
۳-۲-۳) حقوق متهم در مرحله تعقیب جرم.....	۹۰
۳-۳) حقوق متهم را در اعلامیه جهانی حقوق بشر.....	۹۲
۳-۴) حقوق قانونی متهم و دستاوردهای قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۲/۱.....	۹۳
۳-۵) تقسیم و طبقه بندی جرائم کیفری، کشف جرم و تحقیقات مقدماتی، ضابطان دادگستری، حریم خصوصی... ۱۰۱	۱۰۱
۳-۶) اشکالات و ایرادات وارده به قانون آیین دادرسی کیفری جدید.....	۱۱۱
۳-۷) پاسداشت حقوق متهم.....	۱۱۳
فصل چهارم: حقوق متهم در فقه.....	۱۱۸
۴-۱) مقدمه.....	۱۱۸
۴-۱-۱) تفهیم اتهام.....	۱۱۸
۴-۱-۲) احکام حاکم بر سکوت.....	۱۱۹
۴-۱-۳) منع شکنجه متهم برای کسب اقرار.....	۱۲۱

۱۲۳ ۴-۱-۴) ممنوعیت بازداشت متهم
۱۲۶ ۴-۱-۵) رعایت تساوی میان طرفین دعوا
۱۲۷ ۴-۱-۵-۱) ادله ی قول مشهور
۱۲۸ ۴-۱-۵-۲) ارزیابی و دیدگاه
۱۲۹ ۴-۱-۶) علنی بودن رسیدگی به اتهام متهم
۱۳۱ ۴-۱-۷) حق بهره مندی از وکیل
۱۳۴ ۴-۲) حقوق متهم با نگاهی به اصول حاکم بر سیستم قضاوت امام علی (ع)
۱۳۶ ۴-۳) بررسی فقهی - حقوقی متهمان
۱۴۷ فصل پنجم: جمع بندی، نتیجه گیری و پیشنهادها
۱۴۷ ۵-۱) جمع بندی
۱۵۵ ۵-۲) نتیجه گیری
۱۵۹ ۵-۳) پیشنهادها
۱۶۱ فهرست منابع
۱۶۱ منابع فارسی
۱۶۱ کتاب ها
۱۶۲ منابع غیر فارسی
۱۶۴ پایان نامه ها
۱۶۵ مقالات
۱۶۷ سایت ها و وبلاگ ها
۱۶۷ قوانین و مقررات
۱۶۹ پیوست
۱۷۲۶ چکیده انگلیسی

حروف اختصاری:

ق.ا.ج.ا.ا	✓ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
ق.آ.د.ک	✓ قانون آیین دادرسی کیفری
ق.آ.د.د.ع.ا.ک	✓ قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور کیفری
ق.ت.د.ع.ا	✓ قانون تشکیل دادگاه های عمومی و انقلاب
ق.م.ا	✓ قانون مجازات اسلامی

چکیده:

متهم فردی است که فاعل جرم تلقی شده ولی هنوز انتساب جرم به وی ثابت نگردیده است و خواه ناخواه و یا روا یا ناروا، اتهام یا اتهاماتی به او نسبت داده شده است. وظیفه نظام قضایی این است که در چنین حالتی هم به حفظ حقوق فردی و هم حقوق اجتماعی بپردازد. از آنجا که انسان موجودی است زنده به همراه حق لذا باید حقوق او نیز رعایت گردد و خصوصاً اگر به خاطر مسائلی، درشرایطی ویژه قرار گرفته و متهم به ارتکاب جرم یا جرایمی گردد اینجاست که نیاز به قوانینی احساس می شود که به خوبی بتواند حقوق متهم را تضمین کند. با مطالعه متون فقهی و حدیثی به خوبی این نکته مستفاد می گردد که در نظام دادرسی اسلامی نکات بسیار مرقی پیرامون حفظ حقوق متهم بیان گردیده است و با بررسی قانون اساسی بویژه در فصل سوم آن و دیگر قوانین که الهام بخش آنها نیز حقوق اسلامی است بحث حفظ حقوق متهم پررنگ تر می گردد. می توان برخی از تضمینات اساسی حقوق متهم را که در دادرسی اسلامی مطرح است و توسط قوانین موضوعه پذیرفته شده است این گونه برشمرد: حق داشتن وکیل مدافع و استفاده از معاضدت قضایی، اصل برائت کیفری و فرض بی گناهی متهم، حق مصونیت از دستگیری و بازداشت خودسرانه، حق سکوت، تحصیل دلیل از طرق مشروع، حق برخورداری از دادرسی منصفانه بی طرف و علنی، حق مواجهه با شهود جرم و تعدیل آنها، حق استفاده از مترجم، حق شکایت از آراء کیفری و دیگر حقوقی که رعایت و تضمین آنها همان گونه که در منابع فقهی ذکر شده و در قوانین نیز مورد تأیید قرار گرفته است لازم می باشد؛ در قسمت آیین دادرسی کیفری ما با مشکلاتی مواجه هستیم که حتی با قانون اساسی و منابع معتبر فقهی و نیز اعلامیه های منطقه ای و جهانی خیلی سازگاری ندارند و جای اصلاح این گونه قوانین و کمک به حفظ حقوق متهم خالی می باشد. در این پژوهش برآن شدیم تا حقوق متهم در مرحله تحقیق و تعقیب کیفری در حقوق کیفری ایران و فقه را بررسی نماییم. کلید واژه ها: متهم، حقوق متهم، تعقیب، تحقیق مقدماتی، فقه، حقوق کیفری ایران.

فصل اول
کلیات تحقیق

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱) مقدمه

متهم در یک جمله ساده و با عنایت به تعریف جرم شخصی است که ارتکاب یک یا چند جرم از جرائم تعریف شده در قوانین جزایی به وی نسبت داده شود، فارغ از صحت و سقم ادعای مطروحه و به موجب اصل برائت تمام انسان ها عاری از گناه و آلودگی می باشند و قرآن کریم این اصل را مورد اشاره قرار داده است. در آیه ۱۴ سوره اسراء می فرماید: «هیچ کس را قبل از آنکه رسول برایش بفرستیم مجازات نخواهیم کرد». بنابراین متهم تا زمانی که جرمش ثابت و حکم قطعی برای او صادر نگردیده باشد مجرم شناخته نمی شود و تا زمان اثبات جرم از حقوقی برخوردار است که هم در اسناد بین المللی و هم در قانون اساسی جمهوری اسلامی تضمین شده است.

حق اطلاع متهم از اتهام وارده، احترام به حق دفاع او، برقراری موازنه میان او و مدعی به حساب می آید، زیرا جهل و عدم اطلاع متهم از اتهام انتسابی و دلایل آن موجب تضییع حق دفاع و آزادی های فردی او می شود. حقوق متهم به معنای تضمین راهکارها و تدابیری است که به منظور حفظ و حراست از امتیازها و منافع شخصی است که به او اتهام ارتکاب عمل مجرمانه ای وارد شده است. متهم در مراحل مختلف جریان عدالت کیفری و دادرسی جزایی از امتیازها و حقوقی بهره مند است. این مراحل عبارتند از کشف و تعقیب، تحقیقات مقدماتی و نهایی و همچنین محاکمه، صدور رأی محکومیت و سرانجام اجرای حکم جزایی که در مرحله آخر متهم دیگر مجرم و محکوم علیه می باشد و جایگاه بحث حقوق دفاعی متهم برای وی مطرح نمی شود. در ارتباط با حقوق متهم به عنوان شهروند، حقوق شهروندی اهمیت پیدا می کند و از واژگانی است که طی چند دهه اخیر به شدت مورد توجه روشنفکران و نخبگان سیاسی قرار گرفته و توجه زیادی را به خود جلب نموده است که از حیث موضوع در قانون اساسی بر دو دسته اصلی قابل تقسیم و تفکیک است که شامل حقوق کلی و اساسی و حقوق اجتماعی است، این نیز شامل حقوق سیاسی، اداری، اقتصادی، فرهنگی و قضایی است و حقوق قضایی به عنوان بخشی از حقوق اجتماعی شهروندی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به ترتیب اصول ۲۲، ۳۲، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹ را به خود اختصاص داده است.

هرچند که در حقوق اسلام، سیستم دادرسی دو مرحله ای نیست و یک مرحله ای می باشد ولی در همان یک مرحله ای هم برای متهم در مرحله ی تحقیق و تعقیب حقوقی را قائل است و لذا شناختن قواعد مربوط به حقوق متهم و تطبیق آن با حقوق عرفی و آیین دادرسی کیفری ایران اهمیت بسزایی دارد یعنی از زمانی که یک متهم تحت تعقیب قرار می گیرد تا زمانی که آن اتهام اثبات گردد تا آن زمان او حقوقی در اسلام دارد که اینها را تطبیق می دهیم با آن حقوقی که متهم در مرحله ی تحقیق و تعقیب در نظام حقوق عرفی دارد، لذا در این تحقیق به بررسی حقوق متهم در مرحله تحقیق و تعقیب کیفری در حقوق کیفری ایران وفقه می پردازیم.

۱-۲) اهمیت و ضرورت انجام تحقیق:

توجه به اینکه حقوق متهم از موضوعات مهم در عرصه حقوق موضوعه تلقی می شود. این مسأله به صورتی دقیق در سیستم قانونگذاری اسلامی بر مبنای اصل کرامت انسان و اصل عدالت و امنیت مورد توجه خاص قرار گرفته است. قرآن کریم در این زمینه می فرماید «خداوند برای شما شهری را الگو معرفی کرده که در آن امنیت بسیار حکمفرما بود و مردم آن در آسایش و اطمینان زندگی می کردند و از هر جانب روزی فراوان به آنان می رسید» (نحل، ۱۱۲).

بی گمان تحقق عدالت و امنیت در جامعه با توجه به پیوند وثیق آن با مقوله تأمین امنیت قضایی شهروندان همواره از دغدغه های اجتماعی پیشوایان آسمانی و نیکاندیشان عالم بوده است. خداوند متعال در بیانی بلیغ به اجرای عدالت در امر قضاوت فرمان داده، می فرماید «چون بین مردم حاکم شوید به عدالت داوری کنید» (نساء، ۵۸).

امیرمؤمنان در ضرورت امارت برای حفظ عدالت و امنیت در خطبه ۴۰ نهج البلاغه می فرماید «برای مردم حاکمی لازم است، چه نیکوکار و چه بدکار، که مؤمن در عرصه حکومت او، به راه حقش ادامه دهد و کافر بهره مند از زندگی گردد. راهها به سبب او امن گردد و در امارت وی حق ناتوان از قوی گرفته شود تا مؤمن نیکوکار راحت شود و مردم از شر بدکار در امان گردند» (انصاریان، ۱۳۷۸، خ ۴۰، ص ۱۱۴).

ق.ا.ج.ا. نیز در اصل ۳۷ با صراحت اعلام می دارد: «اصل براءت است و هیچ کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی شود مگر اینکه جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد.» به موجب اصل ۳۸ ق.ا.ج.ا. «هر گونه شکنجه برای گرفتن اقرار یا کسب اطلاع ممنوع است و اجبار شخص به شهادت، اقرار یا سوگند مجاز نیست و چنین شهادت و اقرار و سوگندی فاقد ارزش و اعتبار است.» حقوق متهم در مرحله تعقیب جرم، تدارک و طرح دعوی علیه شخصی است که به عنوان متهم در ارتکاب جرم دخالت داشته است که بر عهده مقام تعقیب است. در رسیدگی به امر کیفری هر نوع اقدامی که به حقوق اساسی فرد اختلال وارد آورد، باید مبنای قانونی داشته باشد. بنابراین، نه تنها بازداشت موقت و سایر اقدامات الزام آور و اجباری علیه متهم بلکه تمامی موارد

تحصیل دلایل نیز در حدی که ارتباط با حقوق اساسی داشته باشد دارای اهمیت فوق‌العاده‌ای است که تخطی از آن نقض صریح قانون و موجب مسؤولیت خواهد بود. صلاحیت اتخاذ تصمیم در خصوص اقدامات محدودکننده حقوق و آزادی‌های فردی در اکثر کشورها به قاضی دادگاه واگذار شده است، هرچند به مأموران پلیس و دادسرا در موارد فوری اختیار در بعضی اقدامات داده شده است، اما تصمیمات آنها در مهلت کوتاهی باید مورد تأیید قاضی قرارگیرد. اصول مربوط به تحصیل دلایل که در گزارش‌ها از آن یاد شده مربوط به آزادی و قانونی بودن دلایل است و معنی آن این است که در دعوی کیفری هر نوع دلیلی پذیرفته است، مگر آنهایی که صریحاً در قانون اساسی و یا قانون عادی منع شده باشد (آخوندی، ۴، ۱۳۸۱: ۲۰۲).

۳-۱) اهداف تحقیق:

۱-۳-۱) هدف اصلی:

مطالعه و بررسی حقوق متهم در مرحله تحقیق و تعقیب کیفری در حقوق کیفری ایران و فقه هدف اصلی این پژوهش می باشد.

۲-۳-۱) اهداف فرعی:

- بررسی حقوق متهم در مرحله تحقیق در حقوق کیفری ایران
- بررسی حقوق متهم در مرحله تعقیب کیفری در حقوق کیفری ایران
- بررسی حقوق متهم در مرحله تحقیق در فقه
- بررسی حقوق متهم در مرحله تعقیب کیفری در فقه
- بررسی مطابقت‌ها و اختلافات حقوق متهم در مرحله تحقیق و تعقیب کیفری در حقوق کیفری ایران و فقه

۳-۳-۱) هدف کاربردی:

داده‌ها و یافته‌های این پژوهش قابل استفاده آحاد شهروندان بطور اعم و برای دست‌اندرکاران مثل وکلا و قضات شریف و محققین بطور اخص می‌تواند قابل بهره‌برداری باشد.

۴-۱) پرسش‌های تحقیق:

- ۱) حقوق متهم در مرحله تحقیق و تعقیب کیفری در قانون کیفری ایران چگونه است؟
- ۲) آیا حقوق متهم در مرحله تحقیق و تعقیب کیفری در قانون کیفری ایران با حقوقی که برای متهم در فقه مطرح شده مطابقت می‌کند؟